

УДК 349.2:351.74

Костянтин Юрійович МЕЛЬНИК,

доктор юридичних наук, професор,

завідувач кафедри трудового

та господарського права факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ ЯК СИСТЕМА

Як відомо, будь-який об'єкт, яким би простим на перший погляд він не видавався, має складну будову, є певною цілісністю, що складається з частин. Разом з тим будь-яке явище матеріального світу, від зовсім простого до надзвичайно складного, у свою чергу, є частиною ще більш складної цілісності. Як зазначає Д. А. Керімов, «...матеріальний та ідеальний світ аж ніяк не складається з окремих, один від одного ізольованих предметів, явищ і процесів, а є системою органічно взаємозалежних, взаємодіючих і взаємопроникаючих об'єктів, і саме тому він вимагає системного до них підходу і пізнання» [1, с. 200].

У науковій літературі існує багато визначень поняття «система», однак всі вони тією чи іншою мірою ґрунтуються на визначенні, яке дав ще Людвіг фон Берталанфі: «система – це комплекс компонентів, що взаємодіють» [2, с. 29]. Так, А. М. Авер'янов вказує на те, що системою є відмежована безліч елементів, що взаємодіють [3, с. 43]. На думку С. А. Саркісян і Л. В. Голованова, система є структурно-організаційним комплексом об'єктів, які мають відповідні якості та відповідний набір зв'язків [4, с. 5]. В. М. Садовський під системою розуміє сукупність елементів, які перебувають у відносинах і зв'язках один з одним, що утворює певну цілісність, єдність [5, с. 610]. О. О. Грицанов зазначає, що система – це категорія, яка позначає об'єкт, організований як цілісність, де енергія зв'язків між елементами системи перевищує енергію їх зв'язків з елементами інших систем, і яка задає онтологічне ядро системного підходу [6, с. 619]. З точки зору І. М. Дудника, система – це відмежована від зовнішнього середовища сукупність взаємопов'язаних частин (компонентів), яка володіє якісно вищими та складнішими

властивостями порівняно із сумою властивостей її частин й характеризується певним складом (набором) компонентів і певним способом їх взаємодії [7, с. 14].

Елементами (компонентами) системи виступають такі утворення, що з огляду на структуру цієї системи є неподільними. Залежно від складності системи можуть утворюватися підсистеми – елементи складноорганізованих систем, коли між елементами і системою є проміжні комплекси, більш складні, ніж елементи, але менш складні, ніж сама система. Вони поєднують у собі різні елементи системи, і у своїй сукупності здатні до досягнення єдиної мети системи.

Кожний з елементів системи має, як правило, самостійне значення як явище, тобто має форму і зміст. Інтегруючим зв'язком служить мета існування системи. При цьому структура і склад системи цілком підпорядковані саме меті її існування.

Характерною рисою системи є наявність стійких зв'язків між її елементами. Як зазначає В. М. Садовський, властивості системи виявляються не лише сумою властивостей окремих елементів, що її складають, а визначаються також наявністю і специфікою зв'язку та відносин між елементами, тобто конституюються як інтеграційні якості системи як цілого. Наявність зв'язків і відносин між елементами системи і народжувані ними інтеграційні, цілісні її якості забезпечують відносно самостійне, відокремлене існування, функціонування (а в деяких випадках і розвиток) системи [8, с. 83–84]. П. В. Алексеев, О. В. Панін вказують на те, що за своєю значущістю для системи зв'язки елементів неоднакові: одні малоістотні, інші істотні, закономірні. Серед закономірних найбільш значущі інтегруючі зв'язки, оскільки вони обумовлюють інтегрованість сторін об'єкта. Інтегруюча структура є основою системи, підкреслюють вчені [9, с. 371]. І. М. Дудник зазначає: «наявність тісної взаємодії, органічного взаємозв'язку компонентів є причиною того, що в різноманітних процесах, у взаємодії із середовищем система виступає як єдине, цілісне утворення. Це виявляється тому, що внутрішні зв'язки між компонентами системи значно тісніші та стійкіші, ніж зв'язки цієї системи (або її окремих компонентів) з іншими матеріальними об'єктами зовнішнього середовища [7, с. 14].

Фахівці в галузі теорії систем та системного аналізу виділяють різну кількість ознак системи. Так, В. М. Садовський ознаками системи вважає цілісність, структурність, взаємозалежність системи і середовища, ієрархічність, множинність описання кожної системи [5, с. 610]; І. В. Блауберг і Є. Г. Юдін – цілісність, наявність

у системі двох або більше типів зв'язків, структуру (організацію) системи, наявність рівнів та їх ієрархію, управління, мету і доцільний характер організації, самоорганізацію, функціонування, розвиток [10, с. 62–64]; І. М. Дудник – цілісність, суперечливий характер взаємодії між елементами та між системою і середовищем, структурність (організованість), функціональність системи, ієрархічність системи, інформаційність системи [7, с. 54]; Ю. П. Сурмін – обмеженість, цілісність, структурність, взаємозалежність із середовищем, ієрархічність, множинність описів [11, с. 56]. Отже, будь-яке утворення, яке має всі або більшість з вищенаведених ознак, слід розглядати як систему.

Міністерство внутрішніх справ України (далі – МВС) відповідно до Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878, є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. МВС є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах:

- забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;
- захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;
- цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;
- міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Для забезпечення реалізації державної політики у зазначених сферах МВС включає в себе відповідні органи та формування. Сьогодні до МВС входять Державна прикордонна служба України, Національна поліція України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Національна гвардія України, Державна міграційна служба України. МВС здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку територіальні органи, а також заклади та установи.

Аналіз структури та функціонування МВС свідчить про те, що йому притаманні основні ознаки будь-якої системи. По-перше,

МВС має відповідну структуру та складається з певної кількості елементів (органів та формувань). По-друге, незважаючи на те, що завдання і функції органів та формувань, які входять до складу МВС, певним чином різняться, однак мета функціонування у них єдина (захист прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави), що свідчить про цілісність системи. Крім цього, цілісність системи МВС обумовлюється органічним зв'язком цих органів і формувань та їх взаємодією в процесі функціонування. По-третє, МВС притаманна й ієрархічність, оскільки органи та формування, які входять до складу МВС, складаються з підрозділів підпорядкованих у порядку підлеглості нижчестоящих вищестоящим. По-четверте, простежується взаємозалежність між системою МВС і середовищем. Так, органи та формування, які входять до складу МВС, відслідковують зміни в житті суспільства, які стосуються їх компетенції, аналізують їх, вибирають відповідну реакцію, що сприяє досягненню їх цілей, та реагують на ці зміни. По-п'яте, елементи системи (органи та формування) можна розглядати як окремі системи, а саму систему МВС – як підсистему або елемент системи більш високого рівня (системи державних органів та системи правоохоронних органів).

Підсумовуючи дослідження відзначу, що сьогоднішня система МВС у частині кола органів, які її складають, є оптимальною і такою, що забезпечує мету її функціонування, що виявляється у захисті прав і свобод громадян, інтересів суспільства і держави.

Список бібліографічних посилань

1. Керимов Д. А. Философские основания политико-правовых исследований. М. : Мысль, 1986. 332 с.
2. Бертуланфи Л. Общая теория систем: критический обзор // Исследования по общей теории систем. М. : Прогресс, 1969. 520 с.
3. Аверьянов А. Н. Системное познание мира. Методологические проблемы. М. : Полит. лит., 1985. 263 с.
4. Саркисян С. А., Голованов Л. В. Прогнозирование развития больших систем. М. : Статистика, 1975. 192 с.
5. Философский энциклопедический словарь / гл. ред.: Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. М. : Сов. энцикл., 1983. 840 с.
6. Новейший философский словарь / сост. А. А. Грицанов. Мн. : Изд. В. М. Скакун, 1998. 896 с.
7. Дудник І. М. Вступ до загальної теорії систем : навч. посіб. Київ : Кондор, 2009. 205 с.
8. Садовский В. Н. Основание общей теории систем. М. : Наука, 1974. 279 с.
9. Алексеев П. В., Панин А. В. Философия : учеб. М. : Проспект, 1996. 500 с.

10. Блауберг И. В., Юдин Е. Г. Становление и сущность системного подхода. М. : Наука, 1973. 270 с.

11. Сурмин Ю. П. Теория систем и системный анализ : учеб. пособие. Київ : МАУП, 2003. 368 с.

Одержано 12.11.2019

УДК 343.85+343.31

Андрій Володимирович НОСАЧ,
*кандидат юридичних наук,
докторант Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ЗАХИСТУ ДЕРЖАВНОГО СУВЕРЕНІТЕТУ І ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ

У складних соціально-політичних умовах сьогодення захист та відновлення державного суверенітету і територіальної цілісності має пріоритетне значення для сучасної національної політики України. Вбачається, що вирішенню зазначених завдань сприятиме формування дієвої стратегії захисту державного суверенітету і територіальної цілісності України.

Закон України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. є основою для розробки основних безпекових стратегій держави, базовою з яких визначено Стратегію національної безпеки України. Згідно ч. 1 ст. 26 цього закону Стратегія національної безпеки України є основним документом довгострокового планування, яким визначаються основні напрями державної політики у сфері національної безпеки [1]. Підготовку проекту Стратегії національної безпеки України за дорученням Президента України здійснює Апарат Ради національної безпеки і оборони України, Національний інститут стратегічних досліджень, державні органи, інституції громадянського суспільства. Окрім того до підготовки проекту можуть залучатися іноземні експерти.

Наразі в Україна вже діє затверджена указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 Стратегія національної безпеки України [2]. Її прийняття відбулося в тяжкий для України час – окупації значної частини території України та розгортання збройного конфлікту в її східних та південних регіонах. Проте, аналізуючи положення Стратегії національної безпеки України, приходимо до висновку, що Стратегія визначає лише загальні, занадто